

ВРАГОЛАНОВЕ „ШЕТЊЕ ПО СВЕТУ”¹

САЖЕТАК: У раду је анализирана појава пародираног путописа на примерима из часописа *Враголан* (Кикинда 1894). Размотрен је садржај сталне рубрике „Шетња по свету” аутора који се потписивао псеудонимом Кикимбики.

Кључне речи: *Враголан* (часопис), пародија путописне прозе, хумористичко-сатиричка периодика

Путописна литература са путовањем као главним конструктивним чиниоцем, било да се ради о реално-животној или апстрактно-симболичкој димензији путовања, постаје у историјском прегледу и домаће и стране књижевности веома цењена на књижевном плану XVIII, а посебно XIX века. Мишел Битор (2009) чак предлаже установљење нове научне дисциплине која се бави путовањима, а блиска је књижевности коју би назвао итерологија и она би се бавила „кретањем у самој речи”. Популарности путописа је свакако допринело откривање културне баштине старих цивилизација, посебно древне Антике, али и словенског наслеђа. Према М. Стефановић (2010) за оснивача путописа као модерног жанра у српској књижевној традицији узима се Јеротеј Рачанин и његов опис поклоничког путовања из 1704–1705. године, под називом *Путешествије ка граду Јерусалиму*. Љубитељи светских даљина своја путешествија описивали су широкоперо, забавно и узбудљиво на угођај читаоцима од XVIII века, преко неговања хронотопа пута (Иванић 1996) XIX века, до XX века. И данас, по речима С. Пековић (2001), постоји интересовање за овај књижевни жанр о чему сведочи и постојање часописа са насловом *Путопис* (2012, 2013).

Записи о далеким и непознатим пределима одувек су провоцирали читалачку знатигељу и мењали свој фон медијског појављивања, било да су читаоци били директно упућени на бедекере, било као поштоваоци путописних фељтона у серијским публикацијама или као љубитељи лепе књижевности (информативна, образовна, забавна, социјална, па и пропагандна функција).

Периодика се сматра круцијалним медијумом за успостављање путописа као аутономног књижевног жанра, према Станиши Тутњевићу (2001). У овом раду ћемо оставити по страни озбиљну књижевну штампу у којој су путописни прилози били пожељни, очекивани и самим тим и чести. Као пандан „озбиљној”, постојала је идентична популарност путописа и у уређивачком концепту српских хумористичко-сатиричних листова и часописа о којима су писали Крестић (2003), Иванић (2008) и Рошуљ (2014). Сарадници тих листова користе путописни дискурс и разарају његове конвенције, опредељујући се за пародију путописног жанра као канона. Јасно је да су читаоци озбиљних новина помно прагали акције које су предузимане да би се откриле далеке земље, непознати

¹Овај рад је скраћена верзија истоименог поглавља докторске дисертације „Српска хумористичко-сатиричка периодика друге половине XIX и почетка XX века” пријављене на Одсеку за српску књижевност, Филозофског факултета у Новом Саду, а писана под менторством проф. др Саве Дамјанова.

егзотични предели, упознала географија света, запажале се појединости о другим и другачијим народима и њиховим културама (кроз доминантно образовно-забавну вредност, али и имаголошке пројекције о Другом). Међутим, у шаливим листовима манир путовања имао је у старту проширено поље деловања, јер путовање није било самом себи циљ и сврха (читалац „путује” посредством ауторског текста), већ је служило као повод да се уз Друго (страно, непознато и туђе), слике и представе у главама читалаца преиспитају и погледом искоса изоштре (у доминантно хумористичко-сатиричном кључу), да се укаже на деформације српске стварности, пре свега да се сагледа сопствени идентитет (етнички, национални, верски) и да се, само наизглед безазлено, интерпретирају отрежњујуће аутослике српског народа.

Враголан, лист за шалу и забаву припада корпусу периодичних издања, шаљиве штампе са простора јужне Угарске, а речено речником данашње географије, он припада корпусу вредном помена тзв. банатске периодике (Матовић и Џиндори 1995). Почео је да излази 1894. године у Великој Кикинди. Власник је био Сима Јовановић, а уредник Душан Кантар. Штампан је два пута месечно у штампарији Јована Радака. Због лоше рентабилности престао је да излази 15. децембра 1894. године (уп. Кисић 1990). Враголан је идејно био замишљен као покушај да се концепцијски обнови образац шаљивог листа XIX века и тиме попуни празнина која је настала гашењем Змај Јовиног листа *Стармали*.

Међу рубрикама које су биле добро познате читаоцу шаљивих новина кроз читав XIX век истицао се путописни фељтон. Такви су, на пример, били прилози у *Стармалом* – „Шетња по Новом Саду” од Абуказема, у *Бубњу*, листу за шалу и забаву – „Шетња по свету” од Штасекогагичевића, у *Политици* – „Бен Акибино путовање по Европама” из 1908. године, итд. У *Враголану* су поновљене тзв. шетње, у рубрици „Шетња по свету”,² писаној под псеудонимима Кикимбики и Рувим. У то време, од познатијих хумористичара активни су били Илија Огњановић Абуказем, Нушић, Ђорђе Рајковић, Ј. Јовановић Змај и други. Међутим, иза имена Кикимбики могао је бити и неко од локалног становништва или, пак, сам уредник листа. Овај псеудоним би се могао схватити као да је неко желео да себе самог именује кикиндским Абуказемом или (Бен) Акибом, па смо добили Кикимбикија. У бројевима 1–18 *Враголана* „Шетње по свету” потписао је Кикимбики. У 11. броју *Враголана* појављује се један једини пут рубрика „Икимбикимова писма. I” која почиње поздравом „Драги мој Кикимбики!” (Писма: 81), а завршава се потписом „Твој Икимбиким” (Писма: 82). У 14. броју *Враголана* Кикимбики опомиње Икимбикима да је време да му пошаље писмо. У бројевима 19–24 „Шетње по свету” потписао је Рувим, а одбројавање „Шетњи” почиње овде изнова од броја 1. Говорићемо само о „Шетњама по свету” од Кикимбикија.

Та квазипутовања су и у *Враголану* представљала привидна тумарања по просторствима, мање географских предела, а више сопствених мисли. Контемплативно путовање треба да прене читаоце из летаргије и учаурених политичких норми и друштвених форми. Путовање се одвија по добро познатим, свакодневним маршрутама, не превише инспиративним за читаоца којем су у том смислу изневерена очекивања, јер су му најпре обећани светски меридијани и паралеле. То аутору даје могућност за фрагментарне (наизглед безбрижне и мизерне, али весело отрежњавајуће) коментаре на реалност српског живота, како духовног, тако и профаног, што је проветравање устајалог ваздуха паланке,

²У раду ће извори бити наведени према скраћеном облику наслова – Писма и Шетња – јер су оба објављивана под псеудонимом. С обзиром на то да је рубрика „Шетња по свету” излазила у наставцима, сваки наставак је овде нумерисан арапским бројем.

текстуална карикатура његових улица, кафана, филозофије, мештана. Путопис постаје оквир унутар којег су смештене путничке опсервације, а жанровске конвенције и норме бивају разорене садржајем, чиме се постиже нова, пародијска вредност.

У Кикимбикијевим путописним прилозима увек се креће од безначајног и општег, да би се прича усмерила на разговор о неком проблему који тишти аутора, али се то помиње као узгред, потом се аутор поново враћа на нешто безначајно и завршава прилог. Ти проблеми, наведени наизглед небитно и паушално, без реда и разлога, јесу врло добро осмишљене инвективе (Крестић 2003: 378), али је ипак највећи део коментара посвећен управо Кикинди.

Из свега тога нам постаје јасно због чега се ова рубрика одомаћила у шаљивој новинској путописној лектири. Њени главни протагонисти постају непосредни савременици читалаца, били они анонимни локални ликови или угледни и виђенији људи, јавне личности и актери значајних историјски догађаја. По речима Иванића (2005) културни, политички, друштвени миље постаје кулиса смехотворне реперкусије, при чему је *Враголанова* сатирична нота била увек резервисана за политику, а хуморна више за свакодневни живот. Дакле, текст таквим новинским маневрима бива инструментализован, а путовање постаје алиби. „Шетње по свету” постају хроника личног и колективног живота Срба „из прека”. Путописни елементи намерно се наглашавају и они су маска за вредновање и коментарисање мозаика дилема из 1894. године. Путописац користи приповедачки презент и тиме наглашава да је заиста реч о почетку правог путничког искуства, а лични тон постиже кроз директно обраћање читаоцима. Кикимбикијеви путописи немају претензију ка високој књижевној вредности, доминира говорни дискурс североисточног Баната.

Путописчеве згоде личе на бунцање доконог човека, лакрдијаша и досетљивца оштрог ока и неочекивано ефектних опсервација. Оне су сличне причама којима се забавља друштво у кафани или комшије на улици и свакојаке „брацике” са којима се распредају пикантерије, буди знатижеља и ствара ефекат перманентне комуникативности у стилу Шехерезадине недовршене приче. Не разликује се Враголанов путописац пуно ни од оних „сеоских добоша” или отменије речено „сеоских телеграфа”. Тако је Стеван Сремац метафорично представио сеоске торокуше: гђицу Габриелу и месну бабицу гђу Цвечкенмајерку и друге слављенице сеоске фаме у Поп Ђири и поп Спири. Једино што се, као жене, оне нису петљале у велику политику, јер за њих је политика имала друго име.

Фактографија путовања задовољена је штурим описима топоса, али се одликује великим упливом личних запажања, кроз веома успела поређења, контрастирање, хиперболе, честе детронизације по принципу високо/ниско, а пажњу читалаца на кључне речи у тексту апострофирају графички отисци (речи су истакнуте остављењем по једног празног словног места између слова, што ћемо поштовати у цитатима из Враголана).

Озбиљне припреме предстоје таквом подвигу, а озбиљне препреке испречују се пред равничарским Дон Кихотом. На самом почетку постоји имагинарни дијалог између Кикимбикија и његове супруге:

„Жено! – Идем у свет!”

– „А који ти је ђаво?”

„Ја ти кажем: идем у свет!”

– „Валда ниси полудео?!”

„Та нисам ја полудео већ ти лепо кажем: идем у свет т. ј. не идем ја баш са свим у с в е т, већ хоћу да кажем да сам тврдо наумио и решио се да пођем мало по

свету (као оно у песми 'пчела по свету'), и видим својим р о ђ е н и м очима шта се све по свету ради и догађа. – Тако сам синоћ с 'Враголаном' уговорио и дао му реч, а ти знаш да ја не правим од уста – 'шнуфтиклу'." (Шетња 1: 3)

Чак се и ти разлози за путовање могу означити као пародични, јер Кикимбики креће на пут кад му време није, пре из досаде, него из потребе да сазна нешто ново, да прехрани породицу, да учествује у ослобађању поробљених народа, какве су побуде за путовања наводили други, познатији путописци.

Дигресивност узрокована непрекидним прелажењем са теме на тему, намерно ствара лабаву текстуалну структуру (шендијевски мотив) у коју је врло лако укључити било коју тему коју нађе за сходну у датом тренутку. Од бројних дигресија о себи, нпр. да је деда Триша био „флегма од човека” (Шетња 1: 4), до оних zgodних за пецање политичких личности и разобличавање њихових недостојних поступака – бела коврцаста капа топла да би се под њом и сам Јота ознојио, или „фамоз!” бунда скројена боље него да ју је скројио било који државни одветник (Шетња 1: 3). Видећи Кикимбикијеву „непоколебиву одлучност”, коју поседују само велики истраживачи далеких и непознатих светова, Кикимбикијева жена неће да га пусти на пут у лошем оделу:

Какав си то „крагн” метнуо? Код толиких нових „крагнова” што сам ти спремила, нашао си баш тај што изгледа као да си се три дана по редакцији „Турског Марода” повлачио. (...) Кад те видим у тим с т а р и м чакширама, одмах се сетим „репертоара” нашег народног позоришта... (Шетња 2: 10).

Она га наговара да путовање по свету почне ипак из Кикинде јер „сваки паметан човек би валда најпре пошао мало по с в о м е месту па тек онда даље” (Шетња 1: 5). Иначе, погрдни назив за новосадски лист Јована Грујића Јоте *Србски народ* (1869–1891) био је *Турски Марод* или *Турски народ*, иако је он у време излажења *Враголана* престао да излази, често алузивно прозивање његовог власника, издавача и уредника сведочи о омражености листа овог новинарског посленика.

Кикимбики је најавио шетњу по Кикинди, али је изневерио очекивање читалаца већ у следећем броју, јер само седи на кућној столици, будући да је напољу цича зима и у Будим-Пешти се од силна леда и „неки министри т о ц и љ а ј у” (Шетња 2: 10), те он залута по манастирима. Одмах се „дохвати” кујне и куварица манастирских, најчешће Мађарица којима живот у манастирском изобиљу вреди за три живота. Он сањари о зимским данима које би проводио у калуђерској библиотеци. По манастирском обичају благоутробног уживања:

„завукао бих се, као и они, у топлу манастирску б и б л и о т е к у, извадио бих из оних орманова једно две, три лепе – флаше доброг црног вина, па бих читав дан пијуцкао и премишљао о вечном блаженству и – скупим 'вешеркама'” (Шетња 2: 11).

Видимо да његове скитње, „вандровке”, нису планиране, он насумично проналази теме о којима ће писати и признаје: „пошао сам, али ни сâм нисам био на чисто баш куда ћу” (Шетња 4: 42). То путовање одвијаће се по следећој маршрути: из Кикинде креће возом у Вршац, стиже у Мокрин, одатле даље возом одлази у Карловце преко Сегедина и Суботице, али се, ипак, не стиче утисак да је у питању право путовање, места су тек повод да се прича о неким другим стварима, јер градови, вароши и села су тек неопходне кулисе. Путописац за

себе каже: „треба да идем у ’шетњу’, а ја се бацио у разна премишљања” (Шетња 13: 138). Не стиче се утисак да је истраживачка амбиција путописца била да пренесе аутентичну боју и мирис посећених места, јер ти описи из „орловске” перспективе подстичу да се из „жабље” перспективе проговори о нечем другом.

Кикимбики тако узима на себе задатак да прокоментарише правила функционисања медијског живота, уређивачку политику и селекцију сарадника по националним критеријумима подобности за један мађарски лист, *Торонтали кезлења*. Прича о новинама наставља се и у следећем броју „штрапанцирунга” по Кикинди. Кикимбики одлази на чашу пива, али не у гостионицу српске црквене општине, како би то ред налагао за једног Србина, него преко пута – у кафану код „Каша”. Тамо тражи српске новине, *Стражу* (Крестић 2003: 474–485) и *Ново време* (Крестић 2003: 364–367), али их они тамо не држе, те добија једино слободни *Браник* (Крестић 2003: 335–343), под изговором да ове „н и к о н е ч и т а” (Шетња 3: 34), а остале су већ „безецоване”. Читајући *Браник* чуди се загонетној појави напредњака Чедомиља Мијатовића у либералским новинама док пише о напрењаку Гледстону. Многи хвале Гледстона, ал не иду његовим трагом. Ту Кикимбики узима и пример помало заборављеног Пере Тодоровића, витеза дè Смиљево, читаоцима познатог по псеудониму „т р е п е т н и к”. После ова три имена позната свима, Кикимбики прелази у причи на попа Панту из Перин-села, који је под старост уобзиром да је аристократа и почео да се потписује са „пл.”.

„Шетње по свету” за путопис везује и незаобилазна фигура чуђења, која је међу читаоцима, узгред буди речено, опште прихваћена и нормална, док код њега изазива згражавање и изненађење. У шестој епизоди Кикимбикијевих „Шетњи” коментаришу се и српске школе и анационално вођени наставни планови и програми. Из учионица трећег разреда с р п с к е женске школе чују се речи мађарске песме „Sárgul már, sárgul már...” (Шетња 4: 42). Кикимбики би хтео да оде до мађарске школе и да провери да ли се и тамо певају српске песме „Онам’ онамо” или „Већ се поља сва зелене”, јер их већ давно није чуо.

Размишља, надаље, где би пут могао да га однесе, у Будим, Пешту, Карловце или Загреб, или пак у Нови Сад. Не зна ни сам где ће, час мисли о Тителу, Меленцима, Београду, Ади, Сомбору, а од поквареног света морао би човек побећи у Кинеску. Сваком месту налази ману: Београду замера Чебинчеву аферу, тителском поп Емилу не може кад није какав унијатски владика, у Меленцима је прошао „сент-иштански” бал, Ада тражи учитеља раскошног гласа, а ни у Сомбор неће због скупштинских избора (Шетња 13: 138). Најпаветније му је да крене у Вршац.

У чекаоници железничке станице Кикимбики премишља све бриге овога света. Тако у читавом ступцу *Враголана* он поставља једно за другим читаву серију реторичких питања и тиме провоцира читаоце:

Да ли се Пастер у својој струци већ толико усавршио, да би могао излечити и оног, кога би (сачувај боже!) Крунослав ујео? (...) Да ли ће и кроз 10 година моћи постати владике само они, који су добре „патриоте” и знају мађарски, или ће та места бити попуњавана са помађареним Чивутима? – Да л’ је садашњи патријарх знао како му је п р е з и м е и у својим млађим годинама, ил’ се на њега сетио тек пре нег’ што ће постати владика и т. д. и т. д. (Шетња 5: 50).

Аутор „Шетњи” добро познаје жанровске конвенције путописне прозе, па наоко задржава те елементе, а заправо их травестира. На пример, Кикимбики касни на воз, па више пажње посвећује тој непријатности, него ономе што види из воза, више га оптерећује могућа глоба, јер је без карте, него лепота предела,

итд. Уместо у Вршац где се упутио, путује свега петнаест километара западно и стиже у Мокрин где без размишљања одмах купује карту за Карловце, да не прође поново „као онај, што је пошао у П е ш т у, а стиг'o у – Г р а б о в а ц!" (Шетња 5: 52).

Од 9. броја Враголана, „Шетње по свету” добијају почасно место у листу, ова рубрика га у највећем броју случајева отвара, што тумачимо оновременим уредничким праћењем хоризонта очекивања читалачког аудиторијума. Из наставка путописа сазнајемо да Кикимбикијево путовање води преко Сегедина у Карловце. Кикимбики упоређује Сегедин и Кикинду: „Овде у Кикинди (осим по неког сома) не можеш видети ваљане рибе ни од жеље, а ја сам 'пишман' на њу као браћа Хрвати на Босну и Херцеговину” (Шетња 6: 65). Сегедински паприкаш остао му је у лошој успомени:

„Док сам јео паприкаш, нисам на њему ништа необично приметио, шта више, био сам са свим задовољан, и тек кад сам био са свим готов, и хтео да платим – онда сам осетио да је врло 'папрен'! Чудни су ти мађарски паприкаши, треба их се чувати!“ (Шетња 6: 65).

У место Бранкових гимназијских дана стиже возом и узвикује стих „Ој Карловци место моје драго”, са сетом се сећа Гимназије и њених драстичних педагошких метода, јер су, на пример, због „једног тричавог рђаво изскандираног 'хексаметра'" ђаци били кажњавани затварањем преко подне (Шетња 6: 66), сећа се Дворске баште, Богословије, импозантног Патријаршијског двора: „таки, да би могао стајати и у сред П е ш т е – ето и 'Пестер Лојд' то већ откад говори!..” (Шетња 6: 66), алудирајући на архитектонске преокупације патријарха Георгија Бранковића.

У новом скоковитом низу тема Кикимбики се враћа журналистици и указује велику пошту занимању словослагача, „сецера” које у новинарству игра „в е л и к у у л о г у”. Након ове констатације уследиће поново читав низ афективних реторичких питања на тему одређених новина:

„Сад: да није 'Брке' – кажите ми искрено! – од чега би се човек морао чувати да – 'не пукне од смеха'? Да није 'Вијенса' – где би се Војислављево песме од речи до речи преписане, под именом Вјекослава Ивановића из Котора штампале? Да није 'Страже', – морао би на ново излазити 'Турски Народ', а овако бар то није нужно; па онда где би се, молим вас, да није ње, србијански политички 'гргечи' по кад и кад праћнули? Да није 'Малих новина' – где би се ми 'црно на бело' уверили о поковарености српских фармазона, чији се вођа не стиди са министарске столице да л а ж е на очиглед целом свету; да каже за српско братство да је 'шупља фраза', те да пљује целом Српству у образ? Да није 'Лудачке хаљине' – чиме би пророк 'троносац' покрио своју умну голотињу? А да није 'Враголана' – коме би толики претплатници били дужни? (Шетња 7: 73).

Ти исти сецери разлог су многих штампарских погрешака и „неутралних безобразлука”, као на пример кад когод у Србији осакати „устав”, њега за то од горе награде, а од доле награде (Шетња 7: 74).

У 11. броју отиснута су „Икимбикимова писма” (у потпису стоји нама анонимно: Икимбиким). У њима се декларативно у игри речима (високо/ниско) преиспитује српска стварност: јоргован и српски устав давно су процветали, краставци и лична слобода су скупи, Сунце и српска уставност све јаче пеку, све се зноји и пари па и „Пестер Лојд”, у државним касама ни паре, да би закључио

како:

„радикали и хистеричне даме напуштају Србију, па се мувају по туђим државама и скупим купатилима. Зато се и пуше паробродски димњаци и неки мужеви. (...) Дани и чивутски носеви бивају све дужи, а ноћи и привилегије све краће“ (Писма: 81).

Враголан ће на неколико места експлицитно „поткачити” и самог краља Милана везујући уз њега новинске синтагме стране и домаће штампе: „маков кец”, „празан цеп”, „балет-танцерке” (Шетња 8: 89), а известиће и о деликатној ситуацији у београдском двору, где се зноје пакујући Миланове ствари, док у исто време поштен свет зебе да се несретник не предомисли и остане, док на помисао о будућности све облива х л а д а н з н о ј (Шетња 10: 105). Летње доба је, јули месец и богатство флоре помоћи ће Кикимбикију да опише друштвено-политичко стање у Србији. Мирис липе је ишчезао, али се барут једнако осећа, а поврх свега:

„Ротквице, србијански лукац (и либерали) већ су – љути, а и време је, јер сад су: зелени пасуљ, грашак и агентати на дневном реду. Кајсије, источно питање и понеки министри у близини још нису зрели, ал’ даће бог па ћемо валда и то дочекати!“ (Шетња 9: 98).

Потом, Кикимбики се забавља стомачним проблемима краља Александра и оправдава његово путовање:

„од како је – наговорен од разних ‘фармазона’ – појео неку велику ‘пишкоту’, коју Србијанци зову ‘улав’, од то доба му је нешто р ђ а в о н а с т о м а к у а како одонуд уверавају, неће му ни бити боље – до год га не п о в р а т и“ (Шетња 9: 98).

Завладале су августовске врућине и Кикимбики се жали и на стање у железници. У вагонима је врућина да се полуди, прозори се не отварају, јер неко пати од промаје – „цуга”, а воз неће чак ни да стане по жељи путника, него где му је воља (Шетња 10: 106). Путујући у Карловце на митрополитски збор, у возу се деси једна незгодација која је одмах изазвала и другу, али овог пута језичке природе. Један млади путник се онесвестио док је читао књигу *Рачуница* П. Д-ћа и помоћ му је пружио поп викнувши:

„Брзо мало р а к и ј е, ако ко има“! – (...)
– „Какве ракије“ – разрогачи се на њега лепша му половина.
„Сирћета, хтео сам рећи сирћета“! – поправља се овај“ (Шетња 11: 113).

Са збора Кикимбики није хтео да понавља оно што су већ друге новине писале, сем што сазнајемо да је завршни говорник, по свом добром обичају, свој говор започео са „Ја сам браћо” (Шетња 11: 113), а то је оновремени читалац лако могао да препозна као ораторску позу Михаила Полита-Десанчића. Крунославова *Стража* преноси да се на збору чуо поклич „Немамо вођа”!, али се Кикимбики њега не сећа. Једино ако се збио, како каже Кикимбики: „за време Политовог говора кад је з в о н и л о подне, или смо ми сви остали били у тај пар глуви” (Шетња 11: 114). Наравно, овде се парафразира израз „напоако ми подне звонило”, којим се означава да нешто сигурно није како треба.

Да калуђерски живот сличи давленичком и да није нимало лак, *Враголан* ће навести у 17. броју кроз Кикимбикијеве речи:

Ето покојни Герман мучио се и дању и ноћу, док није мал' не рекох „три товара измучио” – а хтео сам да кажем – док није створио „Синод. операт”, само да олакша, што каз'о Крунослав, „мукогрпном” народу српском, па? – Па умр'о к'о његов нико; ако је истина што се говори, на послетку су га још и – д а в и л и!” (Шетња 12: 129).

Кикимбики на плану периодичних издања са скепсом помиње издавање календара *Орао*. Ево како је то описано:

„Благоглагољиви чика-Стева и неки чика-Пфајфер, шогор Кобике Франка из Загреба, издају ове године н а р о д н и календар ‘Орао’!!! Па шта мислите, да ли ће бар то ‘родољубиво’ дело бити награђено? – Боже сачувај! И тај ‘н а р о д н и’ календар ће (само ако сви будемо имали памети) за кратко време – пропасти, и то још поред свега тога, што излази у ‘највећој и нејелегантнијој штампарији на с л о в е н с к о м ј у г у’!– што ка’зо чика-Стева.* [И није ни поцрвенио! (Прим. Ур.)]“ (Шетња 12: 130).

Данашњем читаоцу нису тако добро позната имена актера овог написа. Стеван В. Поповић био је власник и уредник календара *Орао*, велики илустровани календар који је излазио 1875–1904. године. Као посланик мађарског Парламента и хрватског Сабора показао се као вешт политичар, јер је успео да усклади своју оданост према Аустроугарској монархији и да остане српски родољуб. За српску књижевност је значајно да је писао песме и приповетке за децу, а бавио се и издавачком и новинарском делатношћу. Чика Пфајфер је Јулије Пфајфер, штампар из Осиека у Хрватској. *Орао*, велики илустровани календар штампан је 1894. и 1895. године код Јулијуса Пфајфера, а *Орао* за 1897. и 1898. годину објавила је Српска књижарница Јована Радака у Великој Кикинди. Овде се, очигледно, радило о жељи Кикинђана да добију уносан посао штампања календара, што се види и из ироничне напомене да је Пфајферова штампарија најбоља на словенском југу.

Јесен је стигла, па Кикимбики променама из природе које настају због надолазеће зиме, придружује у загради исписана имена личности и догађаја из света политике, која нису нимало милосрдна према српском народу. Ево како изгледа тај пасаж:

„Комараца (и правде) је скоро са свим нестало. Лишће (и Србијин углед) опада у велико. Ласте (и стрплење према пркосу г. Туне и позоришних ‘членова фамилије’) већ нас остављају, а и време је! Доста су се они ту башкарили. Јесење магле (и разна разочарања) већ се појављују, за то дунавске лађе (и нечији шовинизам) наседају по мало. Пчеле (и радикалски прваци) биће за кратко време позатварани, док није снег окупио. Шалукатре (и ваљани професори) скидају се, а на њихово место долазе обични прозори и још обичнији мемелуци. Зимске хаљине (и шовинистички) испрашују, а тако и треба, сад је већ томе време. Јесење грознице (и Ђурковић) опет се јављају – треба их се чувати!“ (Шетња 13: 137–138).

Иако су Кикимбикијеве „Шетње по свету” писане по познатом Абуказемовом узору из *Стармалог*, у *Враголану* су оне без превеликих уметничких претензија ка

нечем радикално новом и бољем. *Враголанове* „Шетње” наставиле су традицију новинског путописа у наставцима, датог у форми пародије са циљем да се пружи поглед искоса, пружи стварносна пројекција кроз хумор и сатиру. Нека имена и догађаји за данашњег читаоца изгубили су драж хумора и сатире које су некада поседовали, јер смо више од једног века удаљени од аутентичног контекста, али је *Враголан* својим скромним могућностима успешно надоместио празнину насталу гашењем других часописа на просторима Јужне Угарске.

Све се поима као дечија игра, лака, безбрижна и невина, тумарање тамо-амо без икаквог реда и поретка. Међутим, искуснијем читаоцу постаје јасна индиција да све и није онако каквим се чини. Аномалије друштвеног тренутка савременици су читали између редова ових прилога. Описи су препуни ироничних инвектива, алузија, игре речима, хипербола, козерија, текстуалних карикатура. Сатира је при томе била доминантна у сферама које су се односиле на политичке теме, власт и институције, док је хумор преовлађивао у темама које су се односиле на свакодневни живот, пре свега на сферу интимног живота.

Извори

- Писма, „Икимбикимова писма. I”. 1894. *Враголан*, 11: 81–82.
 Шетња 1, „Шетња по свету. I”. 1894. *Враголан*, 1: 3–5.
 Шетња 2, „Шетња по свету. II”. 1894. *Враголан*, 2: 10–11.
 Шетња 3, „Шетња по свету. V”. 1894. *Враголан*, 5: 34–35.
 Шетња 4, „Шетња по свету. VI”. 1894. *Враголан*, 6: 42–43.
 Шетња 5, „Шетња по свету. VII”. 1894. *Враголан*, 7: 50–52.
 Шетња 6, „Шетња по свету. IX”. 1894. *Враголан*, 9: 65–66.
 Шетња 7, „Шетња по свету. X”. 1894. *Враголан*, 10: 73–74.
 Шетња 8, „Шетња по свету. XI”. 1894. *Враголан*, 12: 89–90.
 Шетња 9, „Шетња по свету. XII”. 1894. *Враголан*, 13: 97–98.
 Шетња 10, „Шетња по свету. XIII”. 1894. *Враголан*, 14: 105–106.
 Шетња 11, „Шетња по свету. XIV”. 1894. *Враголан*, 15: 113–114.
 Шетња 12, „Шетња по свету. XV”. 1894. *Враголан*, 17: 129–130.
 Шетња 13, „Шетња по свету. XVI”. 1894. *Враголан*, 18: 137–138.

Литература

- Bitor, Mišel. 2009. „Putovanje i pisanje”. *Polja* 54(455): 95–108.
 Иванић, Душан. 1996. „Хронотоп пута у српској реалистичкој прози”. *Књижевна историја*, 28(100): 463–481.
 Иванић, Душан. 2005. „Рубрике и жанрови: сатира/политика, хумор/живот: књижевност”. *Стармали Јована Јовановића Змаја, студија, избор текстова*. Београд, Библиотека града: 29–62.
 Иванић, Душан. 2008. „Хумористичко-сатирична периодика”. *Књижевна периодика српског реализма*. Београд/Нови Сад, Институт за књижевност и уметност/Магица српска: 241–302.
 Кисић, Милица. 1990. „Српска хумористичка штампа (Библиографија)”. *Новинарски летопис* 3(3): 75.
 Крстић, Василије Ђ. 2003. „Хумористичко-сатирични листови (1861–1889)”. Петковић, Р. и Т. Живковић ур. 2003. *Историја српске штампе у Угарској 1791–1914*, Београд, Завод за уџбенике и наставна средства/Историјски институт: 306–334.

- Матовић, В. и М. Циндори ур. 1995. *Банатска периодика XIX и XX века*, зборник радова. Нови Сад–Београд–Зрењанин, Матица српска–Институт за књижевност и уметност – Градска народна библиотека „Жарко Зрењанин”.
- Пековић, Слободанка. 2001. „Путопис – условљеност жанра”. У: Пековић, С. ур. 2001. *Књига о путопису*. Београд, Институт за књижевност и уметност: 11–26.
- Путопис, часопис за путописну књижевност*. 2012, 2013. Београд, Tenduro Management.
- Рошуљ, Жарко. 2014. „Карикатура. (Примери из српске шалјиве периодике 1830–1918)”. *Час описа часописа. 6. Жанрови у српској шалјивој периодици (1830–1918)*. Нови Сад/ Београд, Матица српска/Институт за књижевност и уметност: 195–365.
- Стефановић, Мирјана Д. 2010. „Путопис као књижевна врста”. *Књижевна историја* 42(140/141): 111–120.
- Тутњевић, Станиша. 2001. „Путопис и периодика или један аспект поетике путописне књижевности”. *Књижевна историја*, 33(113–115): 171–175.

Ivana T. Ikonić

„THE VOYAGES AROUND THE WORLD” IN *VRAGOLAN*

Summary

The subject matter of this paper is the travel prose parody. The examples are taken from the Serbian journal *Vragolan* (Kikinda 1894). The regular column named „The Voyage around the World” has been discussed. The author of the column was writing anonymously under the name Kikimbiki.

Keywords: *Vragolan* (journal), parody of travel prose, humoristic-satiric periodicals